

ПРАГМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Е. ХЕМІНГУЕЯ “THE SUN ALSO RISES” ТА ЙОГО УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ)

А. М. Демченко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Трансформації з прагматичним компонентом привертають увагу багатьох перекладачів та лінгвістів, проте, не зважаючи на підвищений інтерес до їхнього вивчення, це питання, що має безпосередню причетність до теоретичних і практичних проблем перекладознавства, розроблено недостатньо, що й зумовило актуальність теми дослідження.

Метою статті є дослідження та визначення прийомів перекладу англійських структур з прагматичним компонентом українською мовою, що забезпечують збереження їхньої функціонально-естетичної функції в цільовому тексті.

А. Нойберт вважає, що прагматична орієнтованість тексту може проявлятися як у тексті в цілому, так і в прагматично орієнтованих елементах тексту, і ступінь орієнтованості й маркування прагматично насичених елементів залежить як від цільової установки автора, так і від особливостей тексту [3, с. 139].

Як зазначає Є. М. Литвинова, здатність тексту викликати в отримувача інформації прагматичні відносини до повідомлення, інакше кажучи, реалізовувати прагматичний вплив на реципієнта, називається *прагматичним аспектом* або *прагматичним потенціалом тексту* [2, с. 27].

О. О. Селіванова виокремлює в особливий тип перекладацьких перетворень формально-змістові **трансформації з прагматичним компонентом**, які передбачають зміну форми та змісту одиниць у тексті, текстових фрагментів з метою збалансування прагматичного впливу перекладу на свого читача [4, с. 467].

Прагматичну спрямованість мають **фразеологічні одиниці**, що зберігають, за О. О. Селівановою, «в усталеній формі уявлення етносу про світ, культурну, історико-міфологічну інтеріоризацію дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду народу» [4, с. 11].

Керуючись потребами перекладу, В. С. Виноградов усі стійкі сполуки поділяє на три групи: лексичні, компаративні та предикативні [1, с. 183].

Компаративні фразеологізми закріпились в мові як стійкі порівняння [Виноградов, с. 183]

Don't talk like a fool (2, с. 23) // *Не мели дурниць* (1, с. 26).

Перекладач передає англійський компаративний фразеологізм *to act (talk) like a fool* українським лексичним фразеологізмом із зниженим регістром *молоти дурниці*. *To act (talk) like a fool* має значення “*to behave in a silly way, often intentionally to make people laugh*” [5]. У словнику української мови *молоти* – перен., фам. «*верзти нісенітницю; теревенити*» [6]. Можемо зробити висновок, що перекладач компенсує втрату компаративного розмовного фразеологізму у мові оригіналу використанням просторічного, фамільярного *молототи дурниці*.

"Tight!" Brett exclaimed. "You were blind!" (2, с. 59) // – *Напіднутку!* – *вигукнула Брет.* – *Ти був п'яний як чіп!* (1, с. 65).

Розмовне слово *blind* М.Пінчевський перекладає українським компаративним фразеологізмом *п'яний як чіп*. У словнику англійської мови представлено наступне тлумачення *blind* – «(informal) *extremely drunk*» [5], у тлумачному словнику

української мови: як *chip (п'яний)* – «дуже сильно, у великій мірі»[6]. Таким чином, в обох одиницях є сема міри та ступеня (дуже сильно), збережено стилістичне значення.

Лексичні фразеологізми – семантично співвідносні зі словами, поняттєво аналогічні їм. Такі звороти включені в словниковий запас мови як аналоги різних частин мови, характеризуються семантичною цілісністю, образним емоційно-експресивним значенням.

He took it out in boxing, and he came out of Princeton with painful self-consciousness and the flattened nose, and was married by the first girl who was nice to him. (2, с. 13) // Віддушиною для нього став бокс, і з Принстона він вийшов з ураженням самолюбством та розплющеним носом і дав обкрутити себе першій же дівчині, яка його вподобала (1, с. 19).

М.Пінчевський перекладає слово фразеологічним зворотом, з метою компенсувати втрати в конотативному плані. Загальновживане слово *marry* із значенням «*to become the legally accepted husband or wife of someone in an official or religious ceremony*» [5] вдало трансформовано в розмовний лексичний фразеологізм *дати обкрутити себе* із значенням «перев. док., перен., розм. увести в оману; обдурити»[6] за наявності слів-відповідників *обдурити, підманити*, враховуючи емоційну, просторічну, часто лайливу лексику роману «І сходить сонце».

The lady who had him... (2, с. 21) // Жіночка, що заарканила його... (1, с. 28).

В представленому уривку роману ми можемо побачити, що перекладач вдало трансформує нейтральне дієслово *have* на розмовно-побутовий лексичний фразеологізм *заарканили* з метою зберегти еквівалентність тексту оригіналу та тексту перекладу на комунікативному рівні, відтворити стиль роману.

Предикативні фразеологізми – це прислів'я, приказки, афоризми й інші стійкі судження, в яких відобразились трудовий, моральний і життєвий досвід народу, практична філософія та життєва мудрість [Виноградов, с. 192].

Провівши аналіз тексту оригіналу та тексту перекладу, ми не виявили предикативних фразеологізмів, що пояснюється лаконічним ідіостилем автора.

О.О. Селіванова також виокремлює **аксіологічні прагматичні трансформації** спрямовані на збереження ціннісної орієнтації текстів у перекладі. Ми проаналізували текст оригіналу та перекладу і не виявили аксіологічних трансформацій.

На нашу думку, перекладач зловживає діалектизмами та лексикою із зниженим регістром з фамільярними та розмовно-просторічними елементами. Нейтральне у першоджерелі набуває у нього емоційно-експресивного забарвлення. Дискусійним можна вважати, наприклад, передачу англійського нейтрального «*Was I rude to him?*» і експресивного «*I gave her a fearful hiding...*» українським розмовним *вишпетити*.

Однак в цілому М. Пінчевському вдалося зберегти еквівалентність на знаковому і комунікативному рівнях, відтворити дух і стиль роману.

Отже, на прикладі цих фрагментів ми демонструємо, що у романі Е. Хемінгуея яскраво, образно та емоційно описані фразеологізми, що належать до сфери стосунків, залицяння та мають розмовно-просторічний стиль. Перекладач майстерно знаходить лексичні відповідники, які б компенсували стилістичні втрати в певних фрагментах тексту.

Список використаних джерел :

1. Виноградов В. С. Перевод: общие и лексические проблемы. Учебное пособие / В. С. Виноградов. – 3-е изд., перераб. – М. : КДУ, 2006. – 240 с.
2. Литвинова Е. М. Коммуникативно-прагматический аспект перевода специальных текстов / Е. М. Литвинова // Труды МГТА». – М., 2001. – 252 с.

3. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода / А. Нойберт // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – С. 185–202.
4. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання / О. О. Селіванова. – Черкаси : Чабаненко Ю., 2012. – 488 с.
5. Oxford Dictionaries. – Режим доступу: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/local>.
6. Академічний тлумачний словник української мови. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/komunaljnyj>.

Список ілюстративного матеріалу:

1. Хемінгуей Е. Твори в 4-х томах. Том 1/ Перекл. з англ. Марка Пінчевського. – К.: «Дніпро», 1979. – 646 с.
2. Hemingway, Ernest. The Sun Also Rises. – Avenue of the Americas New York, NY, 1954. – 251 p.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук О.І. П'єсух

ХУДОЖНЯ СТИЛІЗАЦІЯ РОЗМОВНОСТІ В НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ Е. М. РЕМАРКА “DREI KAMERADEN”)

Н. Г. Доленко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Проблема художньої стилізації розмовності в розрізі перекладу залишається актуальною темою для досліджень сучасних теоретиків та практиків перекладу. Адже розмовна лексика є тим містком, який поєднує автора, його героїв і читача, наближує їх один до одного, дозволяє читачеві проникнути у світ, створений автором, сприяє реалістичному зображенню характерів персонажів. Завдання інтерпретатора полягає в адекватному відтворенні використаних автором засобів моделювання розмовності шляхом застосування різноманітних перекладацьких трансформацій. Дослідження окремих аспектів цього питання і знаходиться в центрі нашої розвідки.

Перш за все, з'ясуємо межі категорії розмовності. У мовознавстві вже давно вкоренився термін «розмовна лексика». Проте такий пласт лексики традиційно належить до розмовно-побутового стилю, пов'язаного, як правило, з усним мовленням. Позаяк твори художньої літератури представлені здебільшого у письмовій формі, ми можемо говорити лише про стилізацію (актуалізацію, моделювання, типізацію, імітацію) розмовності засобами певної мови, тобто про відображення в писемному тексті основних типологічних рис, потенційно притаманних усному розмовному мовленню.

Як зазначає С. П. Бибик, розмовність – це явище лексико-синтаксичної стильової взаємодії розмовного й публіцистичного, художнього, наукового, офіційно-ділового стилів та критерій функціонально-стильової нормативності усного та писемного тексту [1, 24]. Це така властивість літературної мови, що засвідчує взаємопроникність її усної та писемної форми, наявність динамічної функціональної та психологічної основи [2, 60].

Варто зазначити, що до засобів стилізації розмовності в творах художньої літератури належать мовні одиниці різного рівня, зокрема розмовні слова, фразеологізми, граматичні форми, засоби синтаксису тощо. Залежно від інтенції автора, в художній текст можуть бути введені й такі форми та конструкції розмовної мови, що перебувають за межами загальнолітературної норми (діалектизми, просторіччя, вульгаризми). Усі ці засоби стилізації розмовності представлені у творах Е. М. Ремарка.